

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

Кафедра економіки та фінансів

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСОВИЙ РИНОК»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ
НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОГО РІВНЯ «БАКАЛАВР»**

**напряму підготовки: 6.030508 «Фінанси і кредит»,
спеціальності: 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування»**

Тернопіль-2018

УСТАНОВА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА

Методичні рекомендації для самостійної роботи з дисципліни «Фінансовий ринок» для студентів денної та заочної форм навчання освітнього рівня «Бакалавр» напряму підготовки: 6.030508 «Фінанси і кредит», спеціальності: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» // Укл. к.е.н., доцент Химич І.Г. – Тернопіль: ТНТУ ім. І. Пулюя, 2018. – 37 с.

Укладач: Химич Ірина Григорівна, кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
ТНТУ ім. І. Пулюя

Рецензенти: Винник Тетяна Михайлівна, кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
ТНТУ ім. І. Пулюя

Тимошик Наталія Степанівна, кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
ТНТУ ім. І. Пулюя

Методичні рекомендації розглянуто та затверджено на засіданні кафедри економіки та фінансів

Протокол № ____ від «__» _____ 2018 р.

Схвалено на засіданні методичної комісії факультету економіки та менеджменту

Протокол № ____ від «__» _____ 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Тема 1. Фінансовий ринок: сутність і основні риси.....	5
Тема 2. Структура фінансового ринку.....	6
Тема 3. Фінансова політика держави.....	8
Тема 4. Міжнародний фінансовий ринок.....	10
Тема 5. Грошовий ринок.....	11
Тема 6. Валютний ринок.....	13
Тема 7. Ринок капіталів.....	15
Тема 8. Цінні папери, як головний інструмент фінансового ринку.....	17
Тема 9-10. Фондовий ринок та фондова біржа.....	18
Тема 11. Ринок похідних фінансових інструментів.....	20
ГЛОСАРІЙ.....	23
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	36

ВСТУП

Методичні рекомендації для самостійної роботи з дисципліни «Фінансовий ринок» призначені для засвоєння навчального матеріалу, визначеного для самостійного опрацювання, а також з метою формування в студентів культури розумової праці, самостійності та ініціативи в пошуку та набутті необхідних знань та вмінь.

Мета вивчення дисципліни: розкриття теоретичних та практичних основ розвитку та функціонування фінансового ринку як підсистеми фінансових відносин.

Предмет дисципліни: дослідження економічного простору, на якому формуються та функціонують відносини між його учасниками з приводу купівлі-продажу фінансових активів.

В програму дисципліни «Фінансовий ринок» включено наступні теми:

1. Фінансовий ринок: сутність і основні риси.
2. Структура фінансового ринку.
3. Фінансова політика держави.
4. Міжнародний фінансовий ринок.
5. Грошовий ринок.
6. Валютний ринок.
7. Ринок капіталів.
8. Цінні папери, як головний інструмент фінансового ринку.
- 9-10. Фондовий ринок та фондова біржа.
11. Ринок похідних фінансових інструментів.

Основні завдання дисципліни: 1) виявлення макроекономічної позиції фінансового ринку в системі економічних відносин; 2) розкриття взаємозв'язків між заощадженнями та інвестиціями на основі аналізу руху грошових потоків в економіці; 3) обґрунтування необхідності функціонування фінансових інструментів (цінних паперів), рух яких опосередковується взаємовідносинами між суб'єктами фінансового ринку; 4) обґрунтування необхідності державного регулювання фінансового ринку; 5) виявлення суті інфраструктури фінансового ринку, її значення для забезпечення виконання ринком своїх функцій; 6) розкриття основних відмінностей обігу різних видів цінних паперів.

У результаті вивчення дисципліни «Фінансовий ринок» студент повинен **знати:** місце та роль фінансового ринку в системі економічних відносин України; сфери використання інструментів фінансового ринку; основні методологічні підходи до фінансового ринку; особливості розвитку фінансового ринку в сучасних умовах господарювання; практичні результати роботи підприємств на фінансовому ринку.

вміти: використати інструменти фінансового ринку; визначати напрями розвитку фінансового ринку; формувати економічно обґрунтовану політику дій на фінансовому ринку; будувати ефективно діюче організаційне, фінансово-економічне, соціально-психологічне та інформаційно-аналітичне забезпечення фінансового ринку.

Тема 1. Фінансовий ринок: сутність і основні риси

1. Сутність, роль і місце фінансового ринку в системі економічних відносин.
2. Функції фінансового ринку.
3. Суб'єкти фінансового ринку.
4. Характеристика об'єктів фінансового ринку.

Ключові слова: *фінансовий ринок; фінансові ресурси; фінансові інститути; фінансова система; грошові кошти; тимчасові вільні кошти; фінансові посередники; фінансові послуги; кредитори; позичальники; фінансові активи; позиковий капітал; інвестиції; фінансові зобов'язання; заощадження.*

Перелік питань:

1. Сутність поняття фінансові ресурси та їх види.
2. Особливості взаємовідносин продавців та покупців фінансових ресурсів на фінансовому ринку.
3. Сутність поняття «фінансова послуга».
4. Класифікація фінансових послуг.
5. Фінансовий продукт як процес впровадження фінансової послуги.

Тестові завдання:

1. Фінансовий ринок являє собою
  - 1) механізм перерозподілу фінансових ресурсів між продавцями і покупцями
  - 2) фінансові активи держави
  - 3) котирування валюти
2. Фінансовий ринок покликаний
  - 1) забезпечити ефективний перерозподіл тимчасово вільних фінансових активів
  - 2) гарантувати фінансову стабільність держави
  - 3) сприяти збільшенню НД
3. Фінансовий ринок виконує
  - 1) розподіл коштів між суб'єктами господарювання
  - 2) переміщення фінансових ресурсів
  - 3) збір активів до держбюджету
4. Фінансовий ринок – це
  - 1) набір цінних паперів
  - 2) ліквідні активи підприємства
  - 3) сукупність кредитно-фінансових інститутів
5. Фінансовий ринок є
  - 1) портфелем інвестиційних ресурсів
  - 2) специфічна сфера грошових відносин
  - 3) фінансовим продуктом

6. З правової позиції суб'єктами фінансового ринку виступають

- 1) домашні господарства
- 2) фінансові посередники
- 3) інституціональні учасники

7. Позичальники – це

- 1) фізичні або юридичні особи, які залучають кошти інших суб'єктів для розвитку своєї діяльності
- 2) посередники, які забезпечують зустріч інвестора і позичальника
- 3) різноманітні фінансові документи, що обертаються на ринку

8. До властивостей цінних паперів належать

- 1) кооперативність
- 2) ліквідність
- 3) стабільність

9. Особливістю фінансової послуги є

- 1) посередницький характер
- 2) ринковість
- 3) стандартність

10. Сукупність фінансових послуг – це

- 1) інвестиційний портфель
- 2) портфель фінансових послуг
- 3) фінансові ресурси

Практичні завдання:

Завдання 1:

На основі даних Державної служби статистики України проаналізувати динаміку видів фінансових послуг.

Тема 2. Структура фінансового ринку

1. Основні складові фінансового ринку.
2. Характеристика структурних елементів фінансового ринку.
3. Інфраструктура фінансового ринку.

Ключові слова: *структура фінансового ринку; ринок капіталів (кредитний ринок); грошовий ринок; ринок цінних паперів; валютний ринок; ринок дорогоцінних металів і каміння; страховий ринок; ринок інструментів нерухомості; сек'юритизація; інфраструктура фінансового ринку.*

Перелік питань:

1. Особливості процесу сек'юритизації між сегментами фінансового ринку.
2. Характеристика інституціональних фінансових посередників.

3. Види фінансових посередників на фінансовому ринку.

Тестові завдання:

1. До фінансових посередників відносяться
  - 1) дилери
  - 2) мерчендайзери
  - 3) інвестори
2. До кредитно-фінансових інститутів відносяться
  - 1) кредитори
  - 2) брокерська фірма
  - 3) інвестори
3. Функцією депозитаріїв є
  - 1) накопичення інвестиційних коштів
  - 2) видача депозитів
  - 3) зберігання цінних паперів
4. Зі скількох рівнів складається Національна депозитарна система України:
  - 1) 2
  - 2) 4
  - 3) 3
5. Хеджування застосовується на
  - 1) валютному ринку
  - 2) ринку цінних паперів
  - 3) грошовому ринку
6. Відповідно до групи фінансових активів фінансовий ринок включає
  - 1) грошовий ринок
  - 2) ринок інвестицій
  - 3) ринок фінансових послуг
7. Об'єктом на грошовому ринку виступають
  - 1) інвестиції
  - 2) кредити
  - 3) грошові кошти
8. На ринку капіталу відбувається
  - 1) мобілізація тимчасово вільних фінансових активів
  - 2) видача дивідендів
  - 3) трансформація грошових коштів у позиковий капітал
9. До ринку дорогоцінних металів і каміння належать
  - 1) нумізматичні предмети

- 2) предмети розкоші
- 3) сувеніри

10. Найбільш розвиненим елементом фінансового ринку в Україні є

- 1) ринок праці
- 2) ринок капіталів
- 3) ринок нерухомості

Практичні завдання:

Завдання 1:

На основі статистичних даних та даних НБУ, дослідити та проаналізувати розвиток фінансово-кредитної системи в Україні.

Тема 3. Фінансова політика держави

- 1. Поняття та типи фінансової політики.
- 2. Законодавче регулювання фінансового ринку.
- 3. Фінансовий механізм.

Ключові слова: *фінанси; фінансова система; економічна політика; фінансова політика; фінансовий механізм; фінансова діяльність держави; фінансова діяльність суб'єктів господарювання; фінансові методи; типи фінансової політики; фінансова інформація; управління фінансами; регулювання фінансового ринку.*

Перелік питань:

- 1. Фінансова політика як один з елементів економічної політики.
- 2. Особливості формування та реалізації фінансової політики в Україні.
- 3. Основні принципи регулювання фінансового ринку.

Тестові завдання:

- 1. Механізм податкового регулювання притаманний
  - 1) директивному фінансовому механізму
  - 2) кредитному ринку
  - 3) регулюючій фінансовій політиці
- 2. Директивний фінансовий механізм формується для
  - 1) розподілу державних кредитних ресурсів
  - 2) розробляється для фінансових відносин, в яких держава бере участь безпосередньо
  - 3) активізації економічних процесів
- 3. До типів фінансової політики відносять
  - 1) податковий
  - 2) плановий

3) саморегулюючий

4. Принципи регулювання фінансового ринку – це

- 1) набір спеціальних положень формування концепції фінансової політики
- 2) способи формування та використання фінансових активів
- 3) правила, згідно яких підтримується рівновага взаємовідносин між учасника фінансової системи

5. До рівні регулювання фінансового ринку відносять

- 1) нормативне
- 2) державне
- 3) фінансове

6. Саморегулюючі організації відносяться до

- 1) адміністративного регулювання
- 2) міжнародного регулювання
- 3) внутрішнього регулювання

7. До форм фінансового регулювання фінансового ринку відносять

- 1) економічне
- 2) державне
- 3) інформаційне

8. Найактивніший суб'єкт фінансового ринку – це

- 1) банк
- 2) страхова компанія
- 3) фондова біржа

9. В Україні банківське регулювання здійснює

- 1) Міністерство фінансів
- 2) Облдержадміністрації
- 3) НБУ

10. Фінансовий механізм складається з

- 1) кредитних ресурсів
- 2) інформаційного забезпечення
- 3) фінансових активів

Практичні завдання:

Завдання 1:

Проаналізувати основні етапи формування та розвитку фінансової політики в Україні.

Завдання 2:

Дослідити ефективність функціонування фінансового механізму в Україні.

Тема 4. Міжнародний фінансовий ринок

1. Поняття міжнародного фінансового ринку.
2. Функції міжнародного фінансового ринку.
3. Процес становлення міжнародного фінансового ринку.
4. Фінансові інструменти міжнародного фінансового ринку.
5. Структура та сегменти міжнародного фінансового ринку.
6. Міжнародні та регіональні фінансові установи.

Ключові слова: міжнародний фінансовий ринок; прямі інвестиції; позиковий капітал; національний фінансовий ринок; фінансові ресурси світу; міжнародна ліквідність; фінансові інструменти; інструменти власності; інструменти позики; світовий ринок; біржовий ринок; позабіржовий ринок; валютний ринок; євrorинок капіталів; євродолар; євробанк; ринок єврокредитів; ринок єврооблігацій; ринок євроакцій; похідні фінансові інструменти; МВФ; СБ; ООН; МБРР.

Перелік питань:

1. Взаємозв'язок валютного, кредитного та фондового національних ринків з міжнародним фінансовим ринком.
2. Сутність поняття «фінансові ресурси світу».
3. Сутність понять: «євrorинок»; «євродолар»; «євробанк»; «євроакція»; «єврооблігація»; «євровексель»; «єврокредит»; «євроцентр».
4. Характеристика функціонування МВФ, СБ та БМР.

Тестові завдання:

1. До об'єктів міжнародного фінансового ринку входять
  - 1) фондові біржі
  - 2) політико-правові установи
  - 3) асоціації
2. На національному фінансовому ринку відсутні
  - 1) провідна світова валюта
  - 2) можливість проводити фінансові операції цілодобово
  - 3) усі відповіді вірні
3. До факторів виникнення міжнародного фінансового ринку відносяться
  - 1) циклічність світової кризи
  - 2) види цінних паперів
  - 3) міжнародні угоди
4. До суб'єктів міжнародного фінансового ринку відносяться
  - 1) кредитори
  - 2) національні фінансові інститути
  - 3) усі відповіді вірні

5. Міжнародні фінансові ресурси – це

- 1) національна валюта
- 2) міжнародна валюта
- 3) усі відповіді вірні

6. Функція міжнародного фінансового ринку

- 1) забезпечення міжнародної ліквідності фінансових ресурсів
- 2) швидкість отримання позики
- 3) збереження рівноваги попиту і пропозиції грошових активів

7. До виникнення міжнародного фінансового ринку призвело

- 1) розвиток світової економіки
- 2) виникнення ринку євровалют
- 3) кредитні організації

8. Формування міжнародного ринку ґрунтується на

- 1) конкурентних засадах
- 2) Базельській угоді
- 3) Міжнародних стандартах

9. Особливості міжнародного фінансового ринку

- 1) територіальні масштаби
- 2) інформаційні технології
- 3) усі відповіді правильні

10. До чинників розвитку міжнародного фінансового ринку відносяться

- 1) світові економічні процеси
- 2) глобалізація національних фінансових ринків
- 3) потреба у фінансових ресурсах

Практичні завдання:

Завдання 1:

На основі статистичних даних проаналізувати основні показники зовнішньої діяльності України.

Тема 5. Грошовий ринок

1. Зміст та структура грошового ринку. Його об'єкти та суб'єкти.
2. Характеристика облікового ринку та його особливості.
3. Характеристика міжбанківського ринку.

Ключові слова: грошовий ринок; позиковий капітал; депозитно-позикові операції; оборотний капітал; короткострокові фінансові ресурси; гроші; ліквідність; платоспроможність; грошові активи; фінансовий ризик; бюджетний дефіцит; бюджетний профіцит; позиковий відсоток; грошово-

кредитна політика; грошовий агрегат; ціна грошей; обліковий ринок; вексель; міжбанківський ринок; кредитні ресурси; центральний банк; національний банк; комерційний банк; валютний ринок.

Перелік питань:

1. Характеристика основних мотивів попиту на гроші.
2. Сутність понять «грошова маса» та «грошові агрегати».
3. Основні фактори впливу на кон'юнктуру грошового ринку.
4. Особливості облікового ринку України.
5. Особливості міжбанківського ринку України.

Тестові завдання:

1. Назва відсотків на грошовому ринку
  - 1) ліквідний
  - 2) міжбанківський
  - 3) процентний
2. Кон'юнктура грошового ринку залежить від
  - 1) нормативно-правової бази
  - 2) зміни інфляційної ставки
  - 3) фінансових послуг
3. Фінансовими інструментами грошового ринку є
  - 1) кредитні відносини
  - 2) відносини позики
  - 3) гроші
4. Неборгові зобов'язання виступають у формі
  - 1) кредиту
  - 2) грошей
  - 3) акцій
5. Боргові зобов'язання мають форму
  - 1) чеків
  - 2) векселів
  - 3) валюти
6. Основна мета переміщення грошей на ринку грошей – це
  - 1) отримання кредиту
  - 2) реалізація фінансових послуг
  - 3) отримання додаткового доходу
7. Додатковий дохід на грошовому ринку виступає у формі
  - 1) кредиту
  - 2) відсоткового доходу

3) дивідендів

8. Грошовий ринок складається з

- 1) ринку золота
- 2) облікового ринку
- 3) ринку кредитів

9. До складу облікового ринку входить

- 1) податкова служба
- 2) СФКІ
- 3) іноземні фінансові установи

10. Міжбанківський ринок – це

- 1) інструмент економічного ринку
- 2) складова ринку грошей
- 3) частина облікового ринку

Практичні завдання:

Завдання 1:

На основі даних статистики НБУ проаналізувати динаміку грошової маси та її основних агрегатів.

Тема 6. Валютний ринок

1. Поняття та структура валютного ринку.
2. Основні міжнародні валютні ринки.
3. Валютне регулювання та курсова політика Центрального банку.
4. Валютні операції.
5. Форми міжнародних розрахунків.
6. Специфіка міжнародних розрахунків та умови розрахунків за зовнішньоторговельними угодами.
7. Механізм здійснення операцій на валютних ринках.

Ключові слова: валютні відносини; валютна політика; валютний ринок; валютне регулювання; валютний контроль; національний валютний ринок; валюта; валютні цінності; обмінний курс; валютний ризик; іноземна валюта; національна грошова одиниця; валютні деривативи; валютні резерви; центральний банк; біржовий ринок; валютна біржа; валютні угоди; позабіржовий ринок; інвестиційний фонд; котирування; конвертованість; міжнародний валютний ринок; міжнародне кредитування; державний борг; валютна інтервенція; валютний демпінг; дисконтна політика; облікова політика; міжнародні розрахунки.

Перелік питань:

1. Необхідність виникнення валютних ринків.

2. Особливості діяльності маркет-мейкерів та маркет-юзерів.
3. Характеристика валютного механізму.
4. Особливість підсистеми валютного ринку «валютні відносини».
5. Поняття «котирування» та його види.
6. Поняття «девальвація» та «ревальвація».
7. Особливості міжнародного міжбанківського валютного ринку.
8. Характерні особливості функціонування валютного ринку в Україні.

Тестові завдання:

1. Маркет-мейкери – це
  - 1) новітні банківські установи
  - 2) найкрупніші банківські установи, що здійснюють великі обсяги валютних операцій
  - 3) найвідоміші банківські установи, які конвертують іноземні валюти
2. До регіональних валютних ринків відноситься:
  - 1) національний
  - 2) європейський
  - 3) МВФ
3. Підсистемою валютного ринку є
  - 1) валютний курс
  - 2) котирування
  - 3) валютний механізм
4. Девальвація – це
  - 1) зростання курсу національної грошової одиниці
  - 2) здешевлення залучення іноземних валют
  - 3) зниження курсу національної грошової одиниці
5. Конвертованість – це
  - 1) здатність однієї валюти обмінюватися на інші
  - 2) вільна торгівля іноземними валютами
  - 3) залучення іноземних валют
6. Валютна інтервенція – це
  - 1) імпорт валюти
  - 2) фіксація валютного курсу
  - 3) пряме втручання ЦБ у діяльність валютного ринку
7. Валютна угода – це
  - 1) угода про передачу валюти
  - 2) купівля-продаж іноземної валюти
  - 3) угода про кредитування в іноземній валюті

8. Види валютних операцій

- 1) облікові
- 2) ринкові
- 3) опціонні

9. Поняття «курс продавця» – це

- 1) курс, за яким банк купує валюту
- 2) особливості котирування валют
- 3) курс, за яким банк продає валюту

10. Крос-курс – це

- 1) встановлення ціни валюти
- 2) встановлення ціни між двома валютами відповідно до третьої
- 3) ціна валюти на основі інфляційних процесів

Практичні завдання:

Завдання 1:

На основі даних статистики НБУ проаналізувати особливості валютної інтервенції на валютному ринку України.

Тема 7. Ринок капіталів

1. Зміст ринку капіталів.
2. Структура ринку капіталів.
3. Функції ринку капіталів.
4. Банки, як основні учасники ринку капіталів.

Ключові слова: *ринок капіталів; позиковий капітал; кредит; кредитний ринок; довгострокові інвестиційні ресурси; високоліквідні кошти; банківський капітал; комерційний кредит; банківський кредит; платоспроможність; пасивні операції банку; активні операції банку; ліквідність; кредитна політика.*

Перелік питань:

1. Особливості поняття «кредит» та його основні види.
2. Банк як основний учасник ринку капіталів.
3. Характеристика поняття «кредитна політика».

Тестові завдання:

1. Ринок капіталів сприяє
  - 1) ліквідності коштів
  - 2) платоспроможності фінансової системи
  - 3) накопиченню коштів
2. Ринок капіталів забезпечує
  - 1) формування бюджету

- 2) ефективне фінансове інвестування
  - 3) накопичення тимчасово вільних коштів
3. Ринок капіталів призначений для
- 1) формування тимчасово вільних коштів
  - 2) формування інвестиційного портфеля
  - 3) здійснення довгострокових фінансових вкладень
4. Для фінансових активів ринку капіталів притаманний
- 1) низький рівень ліквідності
  - 2) високий степінь ризику
  - 3) низький степінь ризику
5. Ринок капіталів сприяє розвитку
- 1) галузі виробництва
  - 2) ринку фінансових послуг
  - 3) валютного ринку
6. До операцій банку відносять
- 1) грошові операції
  - 2) кредитні операції
  - 3) активні операції
7. Недепозитне залучення коштів відносять до таких операцій банку як
- 1) грошові
  - 2) пасивні
  - 3) активні
8. Основний вид активних операцій банку – це
- 1) позикові операції
  - 2) кредитні операції
  - 3) валютні перекази
9. Заощадження – це
- 1) грошові вклади фізичних осіб, населення в банківські установи для отримання процентів
  - 2) мобілізація тимчасово вільних фінансових активів для отримання додаткового доходу
  - 3) довгострокові інвестиційні ресурси
10. Ощадний банк – це
- 1) комерційна установа, яка приймає вклади від населення
  - 2) комерційна установа, яка надає кредити господарюючим суб'єктам
  - 3) комерційна установа, яка здійснює емісію цінних паперів

Практичні завдання:**Завдання 1:**

На основі даних статистики НБУ проаналізувати особливості кредитної політики та кредитування банківськими установами в Україні.

Тема 8. Цінні папери, як головний інструмент фінансового ринку

1. Поняття цінних паперів та їх роль в системі фінансового ринку.
2. Акції як основа формування власного капіталу.
3. Облігації як основа формування позикового капіталу.
4. Вексель та вексельний обіг.

Ключові слова: *цінні папери; право позики; право власності; боргові зобов'язання; акція; облігація; вексель; ринковість; прибутковість; ризиковість; ліквідність; стандартність; емітент.*

Перелік питань:

1. Основні права власників акцій.
2. Особливості правового регулювання цінних паперів в Україні.

Тестові завдання:

1. Цінні папери застосовуються для
  - 1) забезпечення майбутніх платежів
  - 2) грошових розрахунків
  - 3) отримання валюти
2. Прибутковість, як властивість цінних паперів, – це
  - 1) засіб заощадження
  - 2) спосіб отримання прибутків
  - 3) засіб платежу
3. Ринкова вартість цінних паперів – це
  - 1) економічна ціна
  - 2) ціна, яку встановлює ринок
  - 3) вторинна ціна
4. Ліквідність цінних паперів означає
  - 1) фінансову вартість цінних паперів
  - 2) грошову вартість цінних паперів
  - 3) швидке перетворення цінних паперів в готівку
5. Державні цінні папери – це
  - 1) цінні папери держави
  - 2) боргові цінні папери держави
  - 3) банківські кредитні сертифікати

6. Цінні папери фізичних осіб – це

- 1) цінні папери, які випускає підприємство
- 2) цінні папери, які отримує держава
- 3) цінні папери, які випускають фізичні особи

7. Фондові цінні папери – це

- 1) цінні папери, які обертаються на фінансовому ринку
- 2) цінні папери, які обертаються на фондовій біржі
- 3) цінні папери, які обертаються на грошовому ринку

8. До похідних цінних паперів відносяться

- 1) свопи
- 2) ощадні сертифікати
- 3) чеки

9. Форми зберігання цінних паперів

- 1) грошова
- 2) бездокументарна
- 3) цінова

10. Вексель – це

- 1) цінний папір терміном дії більше 1 року
- 2) боргова розписка
- 3) цінний папір на право виплати дивідендів

Практичні завдання:

Завдання 1:

На основі даних статистики НКЦПФР проаналізувати функціонування ринку акцій та ринку облігацій в Україні.

Тема 9-10. Фондовий ринок та фондова біржа

1. Суть фондового ринку.
2. Первинний ринок цінних паперів.
3. Вторинний ринок цінних паперів.
4. Фондова біржа та біржові операції.

Ключові слова: *фондовий ринок; ринок цінних паперів; цінний папір; похідні цінні папери; деривативи; світовий фондовий ринок; біржовий ринок; позабіржовий ринок; прямі учасники; побічні учасники; емітент; інвестор; первинний ринок цінних паперів; вторинний ринок цінних паперів; біржа; фондова біржа; біржова система; лістинг; делістинг; котирування; біржова операція.*

Перелік питань:

1. Необхідність формування світового фондового ринку.

2. Основні напрями розвитку фондового ринку України.
3. Цілі учасників фондового ринку.
4. Функції учасників фондового ринку.
5. Основні історичні аспекти виникнення фондових бірж в світі.
6. Типи фондових бірж.
7. Відмінності між біржовими операціями.

Тестові завдання:

1. Фондовий ринок виконує наступні функції
  - 1) економічні
  - 2) загальноринкові
  - 3) фінансові
2. До загальноринкових функцій фондового ринку відноситься
  - 1) економічна
  - 2) цінова
  - 3) ринкова
3. До специфічних функцій фондового ринку належить
  - 1) функція перерозподілу
  - 2) функція управління
  - 3) цінова функція
4. До фондових операцій відносять
  - 1) фінансову
  - 2) ринкову
  - 3) емісійну
5. Стопінг – це
  - 1) операції з цінними паперами, з метою ухилення від податків
  - 2) обмін одних цінних паперів на інші, але випущених однією компанією
  - 3) забезпечення цілісності цінних паперів
6. Конверсія – це
  - 1) операції з цінними паперами, з метою ухилення від податків
  - 2) обмін одних цінних паперів на інші, але випущених однією компанією
  - 3) забезпечення цілісності цінних паперів
7. Спліт – це
  - 1) поділ нереалізованих акцій
  - 2) обмін одних цінних паперів на інші, але випущених однією компанією
  - 3) забезпечення цілісності цінних паперів
8. Консолідація – це
  - 1) вкладання прибутку у надійніші акції

- 2) обмін одних цінних паперів на інші, але випущених однією компанією
- 3) забезпечення цілісності цінних паперів

9. За правовим статусом є такі типи бірж

- 1) публічна
- 2) приватна
- 3) відкрита

10. Фондові системи є такого типу

- 1) закриті
- 2) поліцентричні
- 3) монополістичні

Практичні завдання:

Завдання 1:

На основі даних статистики НКЦПФР проаналізувати динаміку обсягів торгів цінними паперами.

Завдання 2:

На основі даних статистики НКЦПФР проаналізувати динаміку обсягів біржових торгів за видами ринків.

Тема 11. Ринок похідних фінансових інструментів

- 1. Сутність похідних цінних паперів та їх види.
- 2. Характеристика опціону.
- 3. Варрант, як похідний цінний папір.
- 4. Сутність ф'ючерсних угод.
- 5. Суть та види свопів.

Ключові слова: ринок похідних цінних паперів; деривативи; базовий актив; ф'ючерс; форвард; опціон; своп; строковий контракт; специфікації; ризик цінових змін; хеджування; ринок строкових угод; варрант.

Перелік питань:

- 1. Сутність поняття ринку похідних цінних паперів.
  - 2. Характеристика основних видів деривативів.
  - 3. Суть та призначення строкових угод. Поняття «хеджування».
  - 4. Особливості опціону.
  - 5. Основне призначення варранту.
  - 6. Мета застосування ф'ючерсів.
  - 7. Необхідність використання свопів.
-
- 1. Сутність поняття «базовий актив».
  - 2. Основні відмінності між біржовими та позабіржовими опціонами.
  - 3. Спільні та відмінні риси між опціонами та ф'ючерсами.

4. Відмінності між опціоном та варрантом.

Тестові завдання:

1. Похідні фінансові інструменти – це
  - 1) сурогати
  - 2) вторинні цінні папери
  - 3) неосновні цінні папери
2. Строкові контракти характеризуються
  - 1) специфікаціями
  - 2) біржовими індексами
  - 3) строками поставки
3. Спекулянти на строковому ринку
  - 1) отримують прибутки
  - 2) шукають товари на продаж
  - 3) виконують фінансові операції
4. Опціон на продаж називається
  - 1) опціон спот
  - 2) опціон своп
  - 3) опціон пут
5. Страйкова ціна – це
  - 1) ціна продажу активу за строковим контрактом
  - 2) ціна придбання активу за строковим контрактом
  - 3) вартість строкової угоди
6. Варрант – це похідний цінний папір, що емітується разом з
  - 1) векселем
  - 2) акціями
  - 3) форвардами
7. Особливістю ф'ючерсного контракту є
  - 1) стандартні обсяги поставок
  - 2) нестандартні обсяги поставок
  - 3) ціна предметів поставок
8. Угоди своп укладаються для
  - 1) отримання прибутку
  - 2) усунення відсоткового ризику
  - 3) обміну цінними паперами
9. Валютний своп є різновидом
  - 1) ф'ючерсної угоди

- 2) форвардної угоди
- 3) біржового контракту

10. Гру на коливаннях цін на ф'ючерсному ринку здійснюють

- 1) хеджери
- 2) продавці
- 3) спекулянти

Практичні завдання:

Завдання 1:

На основі даних статистики НКЦПФР проаналізувати динаміку обсягу зареєстрованих випусків опціонних сертифікатів.

Завдання 2:

На основі даних статистики НКЦПФР проаналізувати динаміку обсягу випусків деривативів, які допущено до торгів на фондових біржах.

Завдання 3:

На основі даних статистики НКЦПФР проаналізувати динаміку обсягу торгів деривативами на ринку цінних паперів.

ГЛОСАРІЙ

Активні операції банків – операції, що пов’язані з розміщенням банком власних та залучених коштів для одержання доходу і забезпечення своєї ліквідності.

Акція – іменний цінний папір, який посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються АТ, включаючи право на отримання частини прибутку АТ у вигляді дивідендів і право на отримання частини майна АТ у разі його ліквідації, право на управління АТ, а також немайнові права, передбачені Цивільним кодексом України та законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення АТ.

Американська депозитарна розписка (АДР) – похідний цінний папір, що забезпечує доступ американських інвесторів до цінних паперів іноземних емітентів.

Ануїтет – рівномірні грошові потоки, що регулярно надходять (платежі за закладними, преміальні внески по страхуванню, виплати за облігаціями, орендні платежі тощо).

Анулювання державного боргу – спосіб управління державним боргом, який здійснюється у випадку повної відмови держави від сплати боргу.

Базельський комітет – Міжнародний комітет з банківського нагляду, найавторитетніша організація у світі щодо визначення політики в галузі банківського регулювання та нагляду.

Банк – юридична особа, яка на підставі ліцензії НБУ здійснює діяльність щодо залучення вкладів від фізичних та юридичних осіб, ведення рахунків і надання кредитів на власних умовах.

Банківська корпорація – юридична особа (банк), засновниками та акціонерами якої можуть бути виключно банки; створюється з метою концентрації капіталів банків.

Банківська холдингова група – банківське об’єднання, до складу якого входять виключно банки; материнському банку банківської холдингової групи має належати не менше 50 % акціонерного (пайового) капіталу.

Банківський акцепт – форма короткострокового банківського фінансування, при якому банк бере на себе відповідальність за своєчасну оплату переказного векселя, якщо у векселедавця будуть труднощі.

Банківський вексель – вексель, що засвідчує право його власника одержати і сплатити при настанні обумовленого терміну визначену суму грошей особі, яка дала гроші в кредит банку.

Банківський відсоток – узагальнена назва відсотків за операціями банків.

Банківський кредит – кошти, які надаються банком згідно із законодавством у позику юридичній або фізичній особі на визначений термін для цільового використання та під процент.

Банківський нагляд – моніторинг процесів, що мають місце в банківській системі на різних стадіях функціонування банків, а також застосування до банків певних коригуючих заходів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників.

Безризикова процентна ставка – номінальна процентна ставка за короткостроковими державними цінними паперами, яка є сумою двох складників – реальної процентної ставки та поправки на інфляцію.

Біржовий (організований) ринок – найрозвиненіша форма упорядкованого, регулярно функціонуючого ринку для укладання різноманітних угод з цінними паперами і отримання прибутку.

Біржові (фондові) індекси – середні або середньозважені показники курсів цінних паперів, як правило акцій, що дають уяву про стан і динаміку фондового ринку.

Благодійництво – добровільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб у поданні набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги, формами якого є меценатство і спонсорство.

Валюта – грошова одиниця, що використовується для виміру величини вартості товару.

Валютний арбітраж – одночасна купівля та продаж іноземної валюти на різних ринках з метою отримання прибутку, який виникає як різниця в курсах.

Валютний демпінг – знецінювання національної валюти з метою масового експорту товарів за цінами, нижчими за світові.

Валютна інтервенція – пряме втручання центрального банку в діяльність валютного ринку з метою впливу на курс національної валюти шляхом купівлі-продажу іноземної валюти.

Валютний коридор – можливе мінімальне та максимальне відхилення офіційного курсу національної грошової одиниці щодо іноземних валют.

Валютний курс – співвідношення між грошовими одиницями двох країн, яке використовується для обміну валют при здійсненні валютних та інших економічних операцій.

Валютні обмеження – система нормативних правил, які спрямовані на обмеження операцій з іноземною та національною валютою, золотом та іншими валютними коштами на ринку і передбачають обов'язкову їх здачу казначейству.

Валютне регулювання – діяльність держави та уповноважених нею органів, спрямована на регламентування міжнародних розрахунків і порядок здійснення операцій з валютними цінностями.

Валютний ринок – сукупність економічних та організаційних форм, що пов'язані з купівлею або продажем іноземних валют і платіжних документів у іноземних валютах.

Валютний опціон – право покупця купити і зобов'язання продавця продати певну кількість однієї валюти в обмін на іншу за фіксованим курсом на заздалегідь узгоджену дату або протягом узгодженого періоду.

Варрант – свідоцтво, що видається разом з цінним папером і дає право на додаткові пільги його власнику при придбанні акцій чи боргових цінних паперів.

Венчурні фонди – спеціалізовані фінансові інститути, що мають найдорожчі інвестиції і створені для роботи в зоні найбільшого ризику.

Відстрочка погашення – спосіб управління державним боргом, який використовується в тому разі, коли держава не може вчасно погасити боргові зобов'язання.

Вільноконвертована валюта – валюта, що вільно обмінюється на валюти інших країн і застосовується у всіх видах міжнародного обігу.

Вільноплаваючий курс – співвідношення між національною грошовою одиницею та валютами інших країн, яке складається залежно від попиту і пропозиції валют на валютному ринку країн.

Вторинний ринок цінних паперів – сукупність правовідносин, пов'язаних з обігом цінних паперів.

Гарантія – письмове зобов'язання третьої особи сплатити борг у разі відмови від сплати позичальником.

Гарантований кредит – кредит, при якому комерційний банк бере на себе зобов'язання надати кредит клієнтові при першій його вимозі.

Глобальні депозитарні розписки (ГДР) – похідні цінні папери, що забезпечують доступ інвесторів країн Західної Європи на ринки США та європейські ринки.

Грошові сурогати – будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України і виготовлені з метою здійснення платежів у господарському обороті.

Грошовий агрегат – будь-яке сполучення із кількох ліквідних активів, що є альтернативними вимірювачами грошової маси.

Грошовий ринок – частина ринку позикових капіталів, де здійснюються переважно короткострокові депозитно-позикові операції, що обслуговують рух оборотного капіталу фірм, короткострокових ресурсів банків, установ, держави і приватних осіб.

Група Тридцяти (Г-30) – міжнародна регулювальна організація фінансового ринку, створена у 1978 році при Міжнародній федерації бірж цінних паперів експертами 30 розвинутих фондових ринків з метою усунення перешкод у міжнародній торгівлі цінними паперами.

Державний борг – сума, отримана від емісії державних боргових зобов'язань чи кредитів, наданих іноземними кредиторами, а також проценти, які необхідно сплатити кредиторам за користування коштами.

Державний кредит – ланка державних фінансів, що тісно пов'язана з бюджетним дефіцитом і виступає джерелом його покриття.

Деривативи – див. похідні цінні папери.

Депозитарна розписка – похідний цінний папір, що засвідчує право власності інвестора-резидента на певну кількість цінних паперів іноземного емітента, загальний обсяг емісії яких обліковується в іноземній валюті.

Депозит – 1) цінні папери, що надаються кредитним установам на зберігання; 2) гроші або цінні папери, внесені до банку підприємствами і громадянами на зберігання.

Депозитарій – юридична особа, професійний учасник ринку цінних паперів, який спеціалізується виключно на веденні депозитарної діяльності та може здійснювати кліринг і розрахунки за угодами щодо цінних паперів.

Депозитний відсоток – норма доходу, яку виплачують банки своїм клієнтам за їхніми вкладами депозитами.

Депозитний сертифікат – письмове свідоцтво комерційного банку про депонування грошових коштів, яке свідчить про право вкладника на отримання депозиту (внеску).

Дефляція – стан економіки, що характеризується процесами стримування збільшення грошової маси в обігу шляхом вилучення з обігу частини платіжних засобів.

Диверсифікація – процес розподілу інвестованих коштів між різними об'єктами вкладення, які безпосередньо не пов'язані між собою.

Диверсифікація портфеля – процес збільшення кількості видів цінних паперів у портфелі, результатом якого є зменшення ризику портфеля без зменшення його очікуваної дохідності.

Дисконтна (облікова) політика – метод регулювання валютного курсу, пов'язаний з підвищенням або зниженням дисконтної ставки центрального емісійного банку з метою впливу на рух зарубіжних короткострокових капіталів.

Дисконтування – метод зведення майбутньої вартості коштів до їх вартості в поточному періоді (до реальної вартості грошей).

Емітент – юридична особа або орган виконавчої влади, що здійснює випуск цінних паперів і несе від свого імені зобов'язання перед їх власниками.

Євродолари – доларові депозити, розміщені за межами США.

Європейські депозитарні розписки (ЄДР) – похідні цінні папери, що забезпечують доступ емітентів на ринки європейських країн.

Зберігач пенсійного фонду – банк, який проводить депозитарну діяльність зберігача цінних паперів.

Забезпеченість кредиту – принцип кредитування, що означає надання кредиту з одночасною передачею банку-кредитору певних прав на деякі активи позичальника.

Зберігачі – комерційні банки або торговці цінними паперами, які на підставі ліцензії зберігають цінні папери на рахунках, обслуговують їх обіг та операції емітентів з цінних паперів.

Зовнішній борг – державний борг іноземним кредиторам як результат залучення коштів на міжнародному фінансовому ринку.

Інвестори – громадяни та юридичні особи країни, а також іноземні громадяни, фірми, держави, які приймають рішення про вкладення особистих, позичених або залучених коштів в об'єкти інвестування.

Інститути спільного інвестування (ІСІ) – організаційно-правова форма діяльності, пов'язана з об'єднанням (залученням) грошових коштів інвесторів з метою отримання прибутку від вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість.

Інфляційна премія – 1) компенсація для страхування ризику при втраті частини грошових коштів через знецінення грошової одиниці; 2) премія, яку інвестори додають до реального, вільного від ризиків, рівня доходу (норми прибутку).

Казначейство – міністерство фінансів або спеціальний державний фінансовий орган, до функцій якого входить управління державним боргом, а також емісія державних цінних паперів.

Казначейський вексель – короткострокове зобов'язання держави (терміном до 12 місяців), що засвідчує внесення їхнім власником коштів до бюджету і дає право на одержання фіксованого доходу протягом строку володіння цим папером.

Казначейське зобов'язання – борговий цінний папір, що емітується державою, розміщується виключно на добровільних засадах серед фізичних і юридичних осіб, надає право на отримання доходу.

Капітальний державний борг – загальна сума заборгованості та процентів, що мають бути сплачені державою.

Кліринг – визначення взаємних вимог та зобов'язань, що передбачає взаємозалік, забезпечення та гарантування розрахунків за угодами щодо цінних паперів.

Клірингова валюта – розрахункові валютні одиниці, які існують лише як розрахункові гроші у вигляді бухгалтерських записів банківських операцій за взаємними поставками товарів та надання послуг між країнами-учасниками клірингових розрахунків.

Комерційний вексель – боргове зобов'язання, в основі якого є лише гроші, видається позичальником під заставу товару.

Комерційний кредит – кредит, що надається фірмами виробниками товарів чи послуг своїм клієнтам і полягає у продажу товару або наданні послуг на умовах угоди, що передбачає відстрочення кінцевого розрахунку на визначений термін і під процент.

Компаундинг – метод підрахування прибутку в майбутньому за допомогою складних відсотків, кожний крок якого називається компаундом (нарахуванням).

Конверсія державного боргу – спосіб управління державним боргом, що визначає зміну дохідності позики в бік її зменшення.

Конвертованість – гарантована можливість грошової одиниці вільно обмінюватись на інші валюти.

Консалтинг – діяльність спеціальних компаній, що полягає в консультуванні продавців та покупців із широкого кола питань фінансового ринку.

Консолідація (об'єднання) – 1) вкладання прибутку, отриманого від торгівлі спекулятивними акціями, у надійніші акції; 2) об'єднання, злиття двох або декількох фірм, компаній; 3) заміна національної валюти у валютних резервах країни міжнародними грошовими активами; спосіб управління державним боргом, що визначає передачу зобов'язань за раніше випущеними позиками на нову позику.

Контрактні фінансові інститути – фінансові посередники, які включають інститути спільного інвестування (ICI), пенсійні фонди, страхові компанії, ломбарди, фінансові компанії, позичково-ощадні асоціації, благодійні фонди.

Котирування – визначення офіційними державними органами курсів іноземних валют, цінних паперів, цін на біржові товари відповідно до чинних законодавчих норм і наявної практики.

Кооперативні банки – спеціальні кредитно-фінансові інститути, що утворюються товаровиробниками на приватних засадах для задоволення взаємних потреб у кредитах та інших банківських послугах.

Кредитна лінія – форма надання підприємству банківського кредиту без визначення конкретного терміну початку його застосування.

Кредитна спілка – фінансова установа, неприбуткова організація, заснована фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні, наданні фінансових послуг шляхом об'єднання грошових внесків.

Кредитний ринок – це механізм, за допомогою якого встановлюються взаємозв'язки між підприємствами і громадянами, що потребують грошових коштів або можуть їх надати (позичити) на певних умовах.

Купон – сурогатний цінний папір, що є відривною частиною цінного папера (найчастіше облігації), що дає право на одержання, у встановлені в ньому терміни, доходу і дивідендів за ним.

Лізинг – підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів; форма матеріально-технічного забезпечення з одночасним кредитуванням та орендою.

Ліквідність – властивість фінансових інструментів бути швидко проданими і перетвореними в гроші.

Лістинг – внесення цінних паперів до переліку цінних паперів, що котирується на фондовій біржі.

Ломбарди – кредитні установи, що створюються для надання населенню послуг по схову предметів домашнього вжитку і особистого користування, а також видачі позичок під заставу цих предметів.

Ломбардний кредит – надається НБУ комерційному банку під заставу державних цінних паперів, золотовалютних запасів та інших цінностей.

Лот – мінімальний стандартний обсяг біржового активу, який може бути куплений чи проданий на біржі.

Майбутня вартість грошей – сума, в яку перетворюються через певний період часу з урахуванням певної ставки процента інвестовані сьогодні кошти.

Маржа – 1) дохід, який одержують банки за рахунок різниці між ставкою позикового відсотка і депозитного; 2) різниця між цінами на товари; 3) сума, що виплачується покупцем під час використання брокерського кредиту для купівлі або продажу цінних паперів.

Маржа варіаційна – грошові кошти, що підлягають нарахуванню або списанню за кліринговим рахунком клієнта в разі відхилення ціни укладення угоди від котирувальної.

Маржа підтримуюча – мінімальний рівень, до якого може знизитись залишок коштів на рахунку інвестора в результаті небажаного руху цін.

Маржа початкова – початковий внесок клієнта в забезпечення виконання умов контракту, що є певною гарантією того, що клієнт має намір виконувати свої обов'язки.

Міжбанківський ринок – частина ринку позикових капіталів, де тимчасово вільні грошові ресурси розміщуються банками між собою у формі короткострокових міжбанківських депозитів на короткі терміни.

Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO) – міжнародна організація регулювання фінансового ринку, створена у 1974 році зі штаб-квартирою у Монреалі з метою координації діяльності світового ринку капіталів.

Нарощування – метод зведення реальної вартості коштів до їх вартості в майбутньому періоді; поетапне збільшення суми вкладу шляхом приєднання до первинного його розміру суми процента (процентних платежів).

Національна валютна система – форма організації економічних відносин країни, за допомогою яких здійснюються міжнародні розрахунки, утворюються та використовуються валютні кошти держави.

Національна депозитарна система – єдина функціональна система, що об'єднує учасників ринку, які займаються депозитарною діяльністю, а також забезпечують обіг бездокументарних цінних паперів в межах національного ринку.

Небанківські фінансово-кредитні інститути – фінансові посередники, що представлені лізинговими, факторинговими компаніями, кредитними спілками, касами взаємодопомоги.

Недержавний пенсійний фонд – фонд, що створюється як неприбуткова організація, головною метою діяльності якого є накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами та здійсненням пенсійних виплат учасникам фонду.

Неконвертована (замкнена) валюта – національна валюта, яка функціонує тільки в межах однієї країни і не обмінюється на інші іноземні валюти.

Непряме (економічне) регулювання фінансового ринку – вплив на функціонування фінансового ринку через систему економічних важелів, застосування яких сприяє формуванню окремих умов зовнішнього середовища ринку.

Номінальна процентна ставка – відсоткова ставка, розрахована без урахування інфляції, виражає абсолютну плату за використання коштів і не відображає зміни купівельної спроможності.

Облігаційний відсоток – норма доходу, встановлена за цінними паперами.

Облігація – цінний папір, що підтверджує внесення її власником грошових коштів і засвідчує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера в передбачений у ньому строк з виплатою встановлених відсотків.

Обліковий відсоток – норма доходу, яку НБУ стягує із комерційних банків за позики, видані під заставу комерційних векселів.

Овердрафт – вид міжбанківського кредиту, що передбачає облік на відповідному рахунку суми дебетових (кредитових) залишків на кореспондентських рахунках банків на кінець операційного дня.

Овернайт – вид міжбанківського кредиту, який надається банкам на термін не більше одного операційного дня.

Опціон – строкова угода, яка може укладатися як на біржовому, так і на позабіржовому ринках, що засвідчує право його держателя купити, продати чи відмовитися від угоди стосовно цінних паперів (а також товарів, валюти) за обумовлену опціоном ціну і протягом терміну, що ним передбачено.

Опціон американський – угода, при якій право держателя може бути реалізовано будь-коли протягом опціонного строку.

Опціон біржовий – дериватив, згідно з яким на біржовому ринку одна сторона контракту має право, але не зобов'язання, купити (у разі call-опціону) чи продати (у разі put-опціону) фіксовану кількість відповідних базових активів за стандартизованими вимогами щодо характеристик базового активу за ціною, зафіксованою на момент укладення угоди.

Опціон відсоткових ставок – угода, яка дає право покупцеві на одержання кредиту за ставкою, що не перевищує фіксованої верхньої межі і право інвестувати кошти під ставку, не нижчу за встановлену нижню межу, протягом наперед визначеного періоду.

Опціон європейський – угода, що реалізується лише після настання терміну виконання зобов'язань.

Опціон на продаж (опціон продавця) – європейський опціон пут (PUT options), який дає власнику (покупцю) опціону право на продаж через визначений час за наперед обумовленою ціною певного виду фінансового чи іншого активу.

Опціон на купівлю (опціон покупця) – європейський опціон кол (CALL options), який дає власнику право на купівлю через визначений час за наперед обумовленою ціною певного активу, який йому зобов'язаний продати продавець опціону.

Опціони «кеп», «флор», «колар» – синтетичні опціони, що дають змогу на позабіржовому ринку знизити ризики при фінансуванні та інвестуванні під плаваючу процентну ставку з різноманітними термінами дій – від кількох місяців до десятки років.

Опціон «кеп» (cap) – серія європейських опціонів PUT, які дають їх власнику право на отримання кредиту з попередньо встановленим максимальним рівнем процентної ставки «кеп» і є двосторонньою угодою, яка надає право покупцеві опціону на одержання компенсації в разі перевищення ринкової ставки за попередньо визначеною.

Опціон «колар» (collar) – угода, яка передбачає одночасну купівлю cap і продаж floor і застосовується з метою захисту позичальника в умовах плаваючих відсоткових ставок від їх підвищення за вартістю нижчою, ніж вартість звичайного cap.

Опціон «флор» (floor) – серія європейських опціонів CALL, які дають право їх власнику інвестувати грошові кошти під плаваючу ставку, не нижчу від визначеної в угоді мінімальної ставки «флор» і які надають право її покупцеві одержати компенсацію у разі зменшення ринкових ставок нижче за попередньо обумовлену відсоткову ставку.

Ордер (передплатний сертифікат) – сурогатний цінний папір, що випускається разом з основним папером і дає своїм власникам право купівлі (передплати) додаткових цінних паперів за певною ціною у певний час.

Ощадні банки – фінансові інститути, які залучають кошти інвесторів у вигляді депозитів та надають позики під заставу нерухомості.

Ощадні і кредитні асоціації – акціонерні товариства або взаємні фонди, основними джерелами фінансових ресурсів яких виступають різні види депозитів: ощадні, строкові та чекові, а основними активами є заставні, цінні папери.

Пасивні операції банку – операції, що забезпечують формування ресурсів банку, необхідних йому понад власний капітал для забезпечення нормальної діяльності, ліквідності та одержання запланованого доходу.

Пенсійні фонди – самостійна фінансово-банківська система, що не входить до складу державного бюджету України, формується за рахунок коштів, що відраховуються підприємствами і організаціями на заходи соціального страхування, страхових внесків громадян, а також коштів державного бюджету України.

Первинний ринок – 1) ринок цінних паперів, на якому емітент здійснює первинне розміщення фінансових активів; 2) сукупність правовідносин, пов'язаних з розміщенням цінних паперів.

Перша фондова торговельна система (ПФТС) – торгово-інформаційна система, що здійснює діяльність з організації торгівлі на позабіржовому ринку, володіє електронною торговельною мережею, яка дає учасникам можливість обміну пропозиціями купівлі та продажу цінних паперів.

Платність – принцип кредитування, що відображає продаж банком вільних грошових коштів на визначений період за певну плату.

Позиковий капітал – кошти, віддані в позику під певний відсоток за умови повернення.

Позиковий відсоток – норма доходу, яку стягує банк із позичальників за користування позиченими коштами.

Позичково-ощадні асоціації – кредитні товариства, створені для фінансування житлового будівництва, основою діяльності яких є надання іпотечних кредитів під житлове будівництво в містах і сільській місцевості, а також вклади в державні цінні папери.

Попит на гроші (Md) – платоспроможна потреба або сума грошей, яку покупці можуть і мають намір заплатити за необхідні для них товари та послуги.

Портфель цінних паперів – сукупність різних видів цінних паперів, які придбав інвестор з метою отримання доходу із урахуванням допустимих рівнів ризику.

Похідні цінні папери (деривативи) – інструменти, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з купівлею-продажем фінансових чи матеріальних активів.

Превентивні заходи регулювання банківської діяльності – аспекти регулювання, які застосовуються для попередження та уникнення можливих негативних наслідків у діяльності банків.

Пропозиція грошей (Ms) – загальна кількість грошей, що перебувають в обігу і які об'єднані у грошові агрегати M_1 , M_2 , M_3 .

Прості відсотки – метод розрахунку доходу кредитора, який він отримує від позичальника за надані в борг гроші.

Процентна ставка – ціна, яку сплачують інвестору за залучені грошові кошти.

Процентний арбітраж – одночасні операції на кількох ринках або з кількома фінансовими активами для отримання доходу на різниці процентних ставок.

Протекційні заходи регулювання банківської діяльності – аспекти регулювання, що застосовуються для захисту від уже існуючої загрозливої для банку ситуації, яка може спричинити неплатоспроможність банку.

Пряме (правове) регулювання фінансового ринку – система процесів встановлення норм поведінки для учасників ринку, забезпечення їх застосування, розв'язання суперечок, що виникають у зв'язку з їх застосуванням, а також притягнення до відповідальності учасників, що порушують ці норми.

Поточний державний борг – сума заборгованості та процентів, що підлягають сплаті в поточному періоді (році).

Реальна процентна ставка – реальний дохід інвестора на вкладені кошти, що відображає зміни купівельної спроможності грошей у зв'язку з інфляційними процесами та очікувані темпи зростання економіки за визначений період часу.

Регульований плаваючий валютний курс – режим, що характеризується впливом Центрального банку, який у процесі встановлення валютного курсу

вирівнює різні його коливання з метою передбачення курсу та стимулювання зовнішньої торгівлі.

Регулювання фінансового ринку – здійснення комплексних заходів для впорядкування, контролю, нагляду за фінансовим ринком і запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері.

Регулювання фінансового ринку міжнародне – цілеспрямований вплив міжнародних фінансових організацій на систему взаємовідносин, що складаються на фінансовому ринку, з метою впорядкування цих взаємовідносин і забезпечення захисту інтересів осіб, які беруть у них участь.

Регулювання банківської діяльності – вплив на банківську систему за допомогою створення відповідної правової бази, використання монетарних інструментів, спроможних вплинути на банківські резерви, на рівень процентних ставок.

Реєстр власників іменних цінних паперів – список зареєстрованих власників, складений на певну дату, із зазначенням кількості, номінальної вартості, категорії цінних паперів.

Реєстратори – юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, які на підставі одержаної ліцензії спеціалізуються на веденні реєстраторської діяльності, що включає збирання, фіксацію, обробку, зберігання та надання даних, які складають систему реєстру власників іменних цінних паперів.

Рейтинг фондового ринку – оцінка позиції об'єкта аналізу по розробленій шкалі показників, яка дозволяє визначити на певну дату стан учасників фондового ринку та встановити їх місце серед інших учасників.

РЕПО – вид міжбанківського кредиту, який передбачає операції, пов'язані з купівлею цінних паперів на певний період з умовою зворотного їх викупу за заздалегідь обумовленою ціною.

Ризик у ділових операціях – ступінь успіху (невдачі) фірми в досягненні своїх цілей з урахуванням впливу різних факторів.

Ризиковість – властивість фінансового активу, що відображає невизначеність, пов'язану з величиною та часом отримання доходу за даним активом у майбутньому.

Ринок капіталів – частина фінансового ринку, де формується попит і пропозиція на середньостроковий та довгостроковий позиковий капітал.

Ринок похідних фінансових інструментів – сукупність економічних відносин щодо перерозподілу ризиків, які виникають у процесі обміну фінансовими інструментами чи товарами.

Розрахунковий банк – банк, з яким депозитарій уклав договір про грошові розрахунки за угодами.

Саморегулювальна організація (СРО) – неприбуткове об'єднання професійних учасників фондового ринку, що провадять професійну діяльність на фондовому ринку з торгівлі цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, депозитарну діяльність (діяльність реєстраторів і зберігачів), утворене відповідно до критеріїв і вимог, установлених ДКЦПФР.

Світовий (міжнародний) фінансовий ринок – складова частина світової фінансової системи, в якій інтегровані національні фінансові ринки держав з відкритою економікою.

Своп (від англ. swar – обмін) – 1) угода між двома учасниками про обмін певної кількості базових активів (валюти, цінних паперів, процентних платежів) на визначених умовах у майбутньому; 2) тимчасова купівля з гарантією наступного продажу.

Своп валютний або своп з крос-курсами валют – угода, основою якої є обмін відсоткових платежів та номіналу в одній валюті на відсоткові платежі та номінал в іншій валюті.

Своп відсотковий – угода, що укладається на позабіржовому ринку між двома сторонами про обмін відсотковими платежами в розрахунку на визначену суму з метою встановлення нижчих витрат запозичення.

Сек'юритизація – процес перетворення неліквідних фінансових активів у придатні для продажу інструменти ринку.

Сертифікат акцій (облігацій) – документ, що засвідчує право власності на відповідні цінні папери, а також право володіння і розпорядження одним або декількома цінними паперами одного випуску (серії).

Система множинних валютних курсів – валютні курси, які вводять країни, що розвиваються.

Складний відсоток – сума доходу, яка утворюється в результаті інвестування за умови, що сума нарахованого простого відсотка не виплачується після кожного періоду, а додається до суми основного внеску і дає прибуток.

Спліт (розщеплення) чи дроблення – фондова операція, що пов'язана з поділом нереалізованих акцій акціонерних товариств на їх більшу кількість.

Спот-курс – ціна одиниці іноземної валюти, що встановлена на момент укладання угоди за умови обміну валютами банками-кореспондентами на другий робочий день із моменту укладання угоди.

Спред – дохід, отриманий від різниці курсів купівлі-продажу фінансового активу.

Строковість – принцип кредитування, який потребує вчасного повернення позички в терміни, передбачені кредитною угодою.

Суб'єкти ринку цінних паперів – фізичні особи або організації, які продають, купують цінні папери або обслуговують їх обіг.

Теперішня (поточна) вартість грошей – сума майбутніх грошових надходжень, зведених з урахуванням певної процентної ставки («дисконтної ставки, коефіцієнта дисконту», до теперішнього (поточного) періоду).

Уніфікація – спосіб управління державним боргом, який застосовується як окремо, так і в поєднанні з консолідацією і являє собою об'єднання кількох позик в одну.

Факторинг – різновидність торговельно-комісійної операції, пов'язаної з кредитуванням оборотних коштів, що полягає в інкасуванні дебіторської заборгованості покупця і є специфічною різновидністю короткострокового кредитування та посередницької діяльності.

Фіксинг – процес встановлення єдиної ціни протягом одного біржового дня в процесі котирування.

Фіксований валютний курс – офіційно встановлене центральним банком фіксоване співвідношення між національною грошовою одиницею та валютою іншої країни.

Фінансові інструменти – різноманітні фінансові документи, які обертаються на ринку, мають грошову вартість і за допомогою яких здійснюються операції на фінансовому ринку.

Фінансові компанії – кредитно-фінансові установи, ресурси яких формуються за рахунок строкових депозитів (3-6 місячних) і які спеціалізуються на кредитуванні окремих галузей або наданні певних видів кредитів і проведенні фінансових операцій.

Фінансовий ринок – 1) система економічних та правових відносин, пов'язаних із купівлею-продажем або випуском та обігом фінансових активів; 2) ринок, на якому визначається попит і пропозиція на різноманітні фінансові інструменти.

Фінансова холдингова група – банківське об'єднання, що складається з установ, які надають фінансові послуги і серед яких має бути банк і материнська компанія є фінансовою установою.

Фінансові посередники – фінансові установи, до яких належать суб'єкти банківської та депозитарно-клірингової системи, небанківські фінансові та кредитні інститути і контрактні фінансові інститути.

Фондова біржа – організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому формуються умови для вільної купівлі-продажу цінних паперів за ринковими цінами на регулярній та впорядкованій основі.

Фондовий ринок – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів).

Форвард – угода між двома сторонами про майбутню поставку предмета контракту за наперед обумовленою ціною, яка укладається за межами біржі й обов'язкова до виконання для обох сторін угоди.

Форвардний контракт за відсотковими ставками (FRA – forward rate agreement) – двостороння угода, в якій фіксуються відсоткова ставка та інші умови проведення операцій залучення або розміщення грошових коштів на визначену дату в майбутньому.

Форвардна процентна ставка (ФПС) – процентна ставка для періоду, що настане по закінченні періоду t , процентна ставка, за якою можна залучити чи інвестувати кошти через період t_0 на період t .

Форвардний валютний контракт (FXA – foreign exchange agreement) – угода між двома контрагентами про фіксацію валютного курсу за операцією купівлі-продажу обумовленої суми валютних коштів на визначену дату в майбутньому.

Форум Європейських Комісій з цінних паперів (FESCO) – міжнародна регулювальна організація фінансового ринку, створена у грудні 1997 року 17-а Європейськими наглядовими органами з метою покращення захисту інвестора, підвищення цілісності і прозорості ринків капіталу.

Ф'ючерс – стандартний контракт, що засвідчує право його держателя купити чи продати відповідну кількість фінансових інструментів за обумовлену ціну у визначений термін у майбутньому.

Хеджер – фізична особа або компанія, які проводять операції з деривативами з метою зниження (уникнення) цінового ризику.

Хеджування – система укладання термінових контрактів і угод, що враховує страхування від ризиків зміни цін на будь-які товарно-матеріальні цінності,

фінансові активи за комерційними операціями і контрактами, що передбачають поставку товарів або фінансових активів у майбутньому.

Цільове кредитування – принцип кредитування, що передбачає використання кредиту на конкретні цілі, що обумовлені в кредитній угоді.

Ціна – грошовий вираз вартості того чи іншого фінансового активу.

Ціна балансова – визначається на підставі фінансової звітності підприємства як вартість майна акціонерного товариства, утвореного за рахунок власних джерел, поділена на кількість випущених акцій.

Ціна біржова – визначається на біржі в процесі торгів.

Ціна дисконтована (поточна) – визначається з урахуванням дисконтних множників і норм інвестування.

Ціна емісійна – ціна продажу цінних паперів при їх первинному розміщенні.

Ціна курсова (ринкова) – відображає співвідношення попиту і пропозиції на фінансові активи.

Ціна облікова – ціна, за якою цінні папери обліковуються на балансі підприємства в даний момент.

Ціна страйкова (ціна виконання) – ціна, що зафіксована в опціонному контракті, за якою буде продано актив.

Цінні папери – документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

Частково конвертована валюта – національна валюта країн, що обмінюється на обмежену кількість іноземних валют і у міжнародних розрахунках застосовується з обмеженнями.

Чек – складений за встановленою формою документ, який містить письмовий наказ власника рахунка в комерційному банку заплатити певну суму грошей чекоотримувачу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Борзенко О. Глобальний фінансовий ринок / О. Борзенко / /Економічна теорія. – 2017. – № 2. – С. 97-111.
2. Васильєва В.В. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / В.В. Васильєва, О.Р. Васильченко. – К.: ЦУЛ, 2008. – 368 с.
3. Гарбар Ж.В. Фінансовий ринок: Монографія / Ж.В. Гарбар. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 455 с.
4. Клименко В.В. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / В.В. Клименко, Л.А. Акімова, Л.М. Докієнко; За ред. В.І. Павлова. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 358 с.
5. Колісник М.К. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / М.К. Колісник, О.О. Маслак, Є.М. Романів. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2004. – 192 с.
6. Маслова С.О. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / С.О. Маслова, О.А. Опалова. – К.: Каравела, 2002. – 304 с.
7. Маслова С.О. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / С.О. Маслова, О.А. Опалов. – К.: Каравела, 2003. – 344 с.
8. Маслова С.О. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / С.О. Маслова, О.А. Опалов. – К.: Каравела, 2004. – 344 с.
9. Смолянська О.Ю. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / О.Ю. Смолянська. – К.: ЦУЛ, 2005. – 384 с.
10. Фінансовий ринок: Підручник / М.А. Гапонюк, А.Є. Буряченко, Н.В. Дегтярьова та ін. ; За заг. ред. проф. М.А. Гапонюка. – К.: КНЕУ, 2014. – 419 с.
11. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Підручник / В.М. Шелудько. – К.: Знання, 2015. – 535 с.
12. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / В.М. Шелудько. – К.: Знання-Прес, 2002. – 535 с.
13. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Підручник / В.М. Шелудько. – К.: Знання, 2006. – 535 с.

Допоміжна

1. Багрова І.В. Міжнародна економічна діяльність України: Навчальний посібник / І.В. Багрова, О.О. Гетьман, В.Є. Власик; За ред. І.В. Багрової. – К.: ЦУЛ, 2004. – 384 с.
2. Благун І.Г. Фінанси: Навчальний посібник / І.Г. Благун, Р.С. Сорока, І.В. Єлейно. – Львів: Магнолія 2006, 2007. – 314 с.
3. Буднік М.М. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / М.М. Буднік, Л.С. Мартюшева, Н.В. Сабіна. – К.: ЦУЛ, 2009. – 334 с.
4. Ваніна Н.М. Ринок цінних паперів: практикум: Навчальний посібник / Н.М. Ваніна, О.В. Грищенко. – К.: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2014. – 154 с.
5. Венгер В.В. Фінанси: Навчальний посібник / В.В. Венгер. – К.: ЦУЛ, 2009. – 432 с.

6. Еш С.М. Ринок фінансових послуг: Підручник / С.М. Еш. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 400 с.
7. Еш С.М. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / С.М. Еш; 2-ге вид. – К.: ЦУЛ, 2011. – 528 с.
8. Еш С.М. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / С.М. Еш. – К.: ЦУЛ, 2009. – 528 с.
9. Науменкова С.В. Фінансовий ринок та інвестиції: Збірник тестових вправ і завдань / С.В. Науменкова, А.В. Андреев, Ф.О. Журавка. – К.: Знання, 2000. – 214с.
10. Ринок боргових цінних паперів в Україні: Монографія / За заг. ред. І.О. Лютого. – К.: ЦУЛ, 2008. – 432 с.
11. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.

Інформаційні ресурси

1. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» № 448/96-ВР від 30.10.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» № 3480-IV від 23.02.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку «Україна фінансова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufin.com.ua/portal.htm>.
5. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nssmc.gov.ua/press/officials/ukrstockmarketnews>.
6. Українська фондова біржа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrse.com.ua/>.
7. ПАТ «Фондова біржа ПФТС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfts.ua/stock-exchange-pfts>.
8. Українська біржа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ux.ua/s204>.